

**В ЛАБИРИНТИТЕ НА РАЗУЗНАВАНЕТО ПРЕЗ АНТИЧНОСТТА
И СРЕДНОВЕКОВИЕТО. ОТЗИВ ЗА: ЛИЛЯНА СИМЕОНОВА.
В ПОЛУСЕНКИТЕ НА ИСТОРИЯТА. КОМУНИКАЦИИ,
ШПИОНАЖ И ОТРОВИТЕЛСТВО ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ. СОФИЯ:
ИК „ИЗТОК-ЗАПАД“ И ИБЦТ – БАН, 2022, 415 С.
ISBN 978-619-7179-24-8; 978-619-01-0961-7**

Елена Делвинска

Докторант в Института за балканистика с Център по тракология (БАН),
София, България, e-mail: eldelvinska@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-6414-1695

**IN THE LABYRINTHS OF INTELLIGENCE IN ANTIQUITY AND
THE MIDDLE AGES. REVIEW: LILIANA SIMEONOVA, IN THE
HALF-SHADOWS OF HISTORY. COMMUNICATIONS, ESPIONAGE
AND POISONINGS THROUGHOUT THE AGES. SOFIA:
IB&CT-BAS, IZTOK-ZAPAD PUBLISHING HOUSE, 2022, 415 P.
ISBN 978-619-7179-24-8; 978-619-01-0961-7**

Elena Delvinska

Ph.D. candidate in the Institute of Balkan Studies & Center of Thracology
(Bulgarian Academy of Sciences), Sofia, Bulgaria,
e-mail: eldelvinska@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6414-1695

Това е първото монографично изследване, посветено на връзката между развитието на комуникациите и средствата за комуникация, от една страна, и разузнаването, от друга. То се базира на огромен и разнороден изворов материал – писмени сведения на латински, гръцки, славянски и източни езици и обхваща много голям период – от времето на гръко-персийските войни (V в. пр.н.е.), през Древния Рим и Средновековието (Франкските държави в Западна и Централна Европа, Византия, България, Абасидския и Фатимидския халифат, Иконийския султанат) до първите десетилетия на XIII в.

Проф. Лиляна Симеонова е международно утвърден учен, специалист по византийска и средновековна обща история, с много широк диапазон на научни интереси и дългогодишна преподавателска дейност у нас и в чужбина, член е на редица престижни научни асоциации. Немалко от нейните изследвания (две монографии* и множество студии и статии) са посветени на темата за взаимовръзката между развитието на комуникациите, транспорта и търговията на дълги разстояния, както и на свързаното с тях възраждане на градския живот през средните векове. Резултат от тези нейни научни дирения е и най-новата ѝ монография, която е посветена на взаимовръзката между комуникациите и шпионажа

* Симеонова Л. Скандинавската експанзия и Западът (краят на VIII–60-те години на XI в.). *Пиратство, търговия, градски живот, литературни стереотипи*. София, Парадигма, 2008. 306 с.+11 ил.

и в която основни действащи лица са не само военни и дипломати, но и всички други пътуващи хора – търговци, монаси, поклонници и пътешественици, чиято по-голяма свобода на придвижване им позволява да събират и предават информация от всякакъв характер.

„В полусенките на историята“ е том 3 от поредицата „Facta“ на Издателска къща „Изток-Запад“. Монографията с обем от 415 страници включва предговор, четири раздела (всеки с по няколко глави) и заключителна глава. В предговора авторката дефинира целите на изследването си и се обосновава защо за негова горна хронологическа граница е избрала XIII век. Тогава, както посочва Симеонова, нещата в света започват осезаемо да се променят: наред с държавната поща, която е служила само за предаване на важна информация между центъра на политическата власт и провинциите и между войсковите части по границата, сега се появява и т.нар. обществена поща, която всъщност е частна, но от чиито услуги могат да се възползват всякакви хора, вкл. дипломати, търговци и шпиони; наред с „държавното разузнаване“ се появяват и частните разузнавания на големи фирми и банки, както и на някои монашески ордени, а и на Западната църква като цяло. Това обаче е друга, много голяма тема, която авторката е решила да не засяга в настоящия си труд.

Разделите в монографията са посветени на четири основни теми: взаимовръзката между развитието на комуникациите и разузнаването (вътрешно и външно); разнообразните средства за предаване на закодирани сведения; различните форми на заблуда, използвани по време на война и мир с цел придобиването на преимущество пред противника или съперника; отровителството през вековете като средство за отстраняване на неудобни лица от политическата сцена. Принос на монографичния труд е, че се изследват теми като шпионаж, дезинформация и предаване на секретни сведения, всевъзможни начини на заблуда, военни хитрости преди и по време на битки, саботажи в тила на врага, смърт на известни политически фигури при неизяснени обстоятелства, за които летописците са писали по-рядко.

Разделът „Система на комуникациите и уредба на разузнаването“ (с. 15–168) се състои от четири обширни глави, в които темата за взаимовръзката между комуникациите (съобщенията) и разузнаването е изследвана в рамките на огромен времеви и географски диапазон – в Древния Рим, Византия, България, Франкските държави, Абасидския и Фатимидския халифат, Иконийския султанат. Комуникацията и разузнаването са представени като фактори, от правилното функциониране на които зависи съществуването на самата държава, тъй като както начините на събирането на сведения с разузнавателен характер, така и предаването им до центъра на политическата власт и обратната връзка с провинциите са особено важни за вътрешната и външната сигурност на дадена страна.

Симеонова се спира и на възникването на държавната поща в Персия, възприемането и усъвършенстването ѝ в Древния Рим, функционирането ѝ във Византия, а също и във Франкските държави и при арабите. Специално внимание е отделено на рестриктивния режим на използване на държавната пътна мрежа и прилежащата ѝ инфраструктура, тъй като те са могли да бъдат ползвани само за служебни пътувания на военни, куриери, емисари със специални поръчения и висши държавни чиновници. Разузнавателната информация, събирана и предавана по тази мрежа от комуникации, била използвана при вземането на управленски решения в областта на дипломатията, войната и търговията. Представено е и основаването и функционирането на специализирани административни отдели, които на централно ниво се занимавали с обработката на разузнавателната информация, получавана по официални и неофициални канали от най-различни източници. Или, както пише авторката, историята на разузнаването, дипломатията и войната не би могла да се разглежда извън контекста на развитието на комуникациите.

Разделът „Начини и средства за предаване на тайни съобщения“ (с. 169–196) е посветен на предаването на тайни съобщения и криптирани сведения както между провинциите или фронта и центъра на властта, така и между отделните бойни формирования на фронта. Специално място е отделено на стеганографията и криптографията и на тяхното развитие през вековете, както и на използваните от тях средства – симпатични мастила, шифри, звукови, светлинни и димни сигнали, военни гълъби. Представена е и инфраструктурата за предаване на закодирана информация на дълги разстояния по въздушен път – изградените системи за бързо предаване на кратки, но важни сведения чрез използването на кодове при светлинни, пушечни и звукови сигнали.

Заблудата като елемент на бойната тактика, дегизирането и фалшивата самоличност, тайните мисии и залавянето на шпиони и ренегати са темите, разгледани в раздела „Изкуството на измамата през средните векове“ (с. 197–280). Представени са различни военни хитрости (неизменна част от теорията и практиката на военното дело през всички епохи), прийоми, използвани в шпионажа (събиране на информация, убийства на значими личности, отвличания, диверсии и саботаж), различните категории хора, които били вербувани за разузнавателни мисии и тайни мисии. Заблудата е изследвана като инструмент не само на войната, но и на дипломатията и политиката. Всеки от многобройните случаи на визуална измама, заблуждаващи звукови сигнали или изпращане на послания с фалшива информация добавя штрихи към разказа за една или друга случка в античните и средновековните текстове.

В последния раздел, „Чашата на смъртта: отровителството през вековете“ (с. 281–402), като въведение в отровителските практики на Античността и Средновековието е включена глава за развитието на познанията по фармакология през вековете, в т.ч. и за отровите и техните антидоти. Отровителството е разгледано в различните си аспекти – от средство за премахване на неудобни личности и начин за екзекуция до използването му за евтаназия или геронтоцид. Авторката се спира и върху шпиономанията и масовата параноя на тема отровителство, които се ширели както сред простолудията, така и сред хората от елита.

В заключението на монографията Симеонова отново – и този път по-подробно – излага своите солидни аргументи за избора на хронологична рамка в изследването си. През XIII век, успоредно с бурното развитие на търговията, банковото дело, дипломатията и разузнаването, се появява и т.нар. обществена поща, с което се слага край на ограничителния режим на използването на наличната пътна мрежа. Така започва и преходът към Новото време. Друга причина, изтъкната от авторката, е, че по отношение на представените в монографията теми, засягащи периода след XIII век, вече са написани сериозни научни трудове. Затова монографията се фокусира върху определени процеси и явления от по-ранните исторически епохи, тъй като те са сравнително по-слабо изследвани в съвременната наука.

Трудът на Симеонова е базиран изцяло на извори. Чрез използването на голям брой писмени извори авторката се стреми да хвърли светлина върху части от миналото, които все още не са достатъчно изучени. Симеонова се справя блестящо с нелеката задача не само да анализира критично и да преведе свидетелствата от миналото, но и да обърне внимание дори на дребните детайли в тях, като в големия обем информация успява да открие сведения и за по-малко известни в историята събития. Трудът е плод на дългогодишна работа с огромен брой различни по характер и произход текстове, излезли изпод перото на антични и средновековни автори – езичници, християни, мюсюлмани. Докато всеки от авторите предава своята субективна гледна точка към дадено събитие, Симеонова, като високо ерудиран историк, е успяла да съпостави различните версии и да ги подложи на сравнителен анализ. Един от приносите на изследването е, че в него са включени откъси от изворите в превод на авторката, което помага на читателя да вникне в духа на епохата и да усети автентичното звучене на текстовете. Засегнатите теми, разгледани в съответния исторически контекст, дават на читателите допълнителна информация за живота през Античността и Средновековието. Авторката се въздържа от хипотези, които не намират потвърждение в изворите.

Липсата на бележки под линия в монографията е авторово решение, с което трудът става по-достъпен и за обикновения читател, независимо от академичния характер на изследването, базиращо се изцяло на извори. Информацията, която би влязла в бележките под линия, е включена в основния текст, като са дадени обширни обяснения и позовавания на автори и издания.

Не на последно място, монографията на Симеонова ни представя една широка палитра от личности с различни професии и роли в социума на разглежданите държави. От тази гледна точка трудът ѝ представлява интерес и за учените, занимаващи се с менталната и културната история, социологията и философията на обществата, които са обект на изследване в „Полусенките на историята“.

Дата на подаване на статията в редакцията – 23.08.2023 г.